

COVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLERİ VE TAHSİLİ GECİKMiŞ ALACAKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Mustafa BEYBUR¹

Murat ÇETİNKAYA²

Öz

İçinde bulunduğumuz süreçte devam eden Covid-19 pandemisi sadece sağlık sektörüne sıkıntılar yaşatmamış aynı zamanda finans sektöründe de ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Bu süreçte bankacılık sektörü gerek hane halkının gerekse işletmelerin ihtiyaçlarını finanse ederek pandeminin ekonomik etkilerinin azaltılmasında büyük rol oynamıştır. Pandeminin neden olduğu bu ekonomik etkilerin azaltılması adına uygulanan tedbirler bankacılık sektöründe kredi hacminin genişlemesine, tahsili gecikmiş alacakların artmasına ve beklenen zarar karşılıklarının yükselmesine neden olmuştur. Pandemi sonrası süreçte ekonominin normale dönme süresi ile ilgili belirsizliğin çok yüksek olması, bankacılık sektörü tarafından kullanılan krediler ve tahsili gecikmiş alacakların önemini daha da arttırmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada pandemi öncesi 12 aylık ve pandeminin devam ettiği 12 aylık süreçte bankacılık sektörünün kredi hacmi ve takipteki alacak miktarlarındaki değişim hem toplam hem de sektörel bazda incelenmiştir. Ayrıca veriler eşleştirilmiş t-testine tabi tutularak ve pandemi öncesi süreç ile pandemi süreci arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadıkları test edilmiştir.

Anahtar Kelime: Bankacılık, Kredi, Tahsili Gecikmiş Alacaklar, Covid-19.

¹Öğr. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi Çermik Meslek Yüksekokulu Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, E-posta: mustafa.beybur@dicle.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0538-7155.

²Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, E-posta: m.cetinkaya@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1698-4222.

EFFECTS OF THE COVID-19 PANDEMIC ON TURKISH BANKING SECTOR LOANS AND NPLs

Abstract

The ongoing Covid-19 pandemic not only caused problems in the health sector, but also caused serious problems in the financial sector. In this process, the banking sector played a major role in reducing the economic effects of the pandemic by financing the needs of both households and businesses. The measures taken to reduce the economic effects caused by the pandemic caused the loan volume to expand, the non-performing loans to increase and the expected loss provisions to increase in the banking sector. The high level of uncertainty regarding the recovery process of the economy in the post-pandemic period increases the importance of the loans and non-performing loans made available by the banking sector. For this reason, in this study, the change in the loan volume and NPL amounts of the banking sector in the 12-month period before the pandemic and the 12-month period during the pandemic were examined both on a total and sectoral basis. In addition, the data were subjected to the paired t-test and it was tested whether the differences between the pre-pandemic period and the pandemic period were significant.

Keywords: Banking, Credit, NPLs, Covid-19.

GİRİŞ

İlk olarak 2019 Aralık ayında ortaya çıkan ve 2020 yılı Mart ayında Türkiye’de de görülen Covid-19 pandemisi, tüm dünyaya hızlı bir şekilde yayılmış ve tüm sektörleri olumsuz yönde etkilemiştir. Pandeminin yayılım hızının düşürülmesi adına hükümetler tarafından bir dizi önlemler alınmıştır. Pandemiye yönelik alınan bu önlemler küresel anlamda tedarik zincirini olumsuz etkilemiş ve küresel ticareti durma noktasına getirmiştir. Bununla birlikte yine virüsün yayılma hızının kontrol altına alınabilmesi için uygulanan sokağa çıkma yasakları ve işyerlerinin kapatılması gibi tedbirlerin sonucunda ekonomideki arz-talep dengesi bozulmuş ve hem işletmeler hem de hane halkı ekonomik açıdan zor durumda kalmıştır.

Pandemi, içinde bulunulan süreçte halen devam ettiğinden dolayı pandeminin neden olacağı ekonomik zararların düzeyi tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte pandemi sonrası ekonomik açıdan normalleşmenin ne kadar zaman alacağı konusu da belirsizliğini korumaktadır. Piyasada bu tür belirsizliklerin olması zaman zaman krizlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Krizlerin sebebi genellikle bankacılık sektörü olmasına karşın bu kez krize Covid-19 pandemisi neden olmakta ve bankacılık sektörü bu süreçte gerek hane halkının gerekse işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılayarak krizin çözümünde önemli bir rol oynamaktadır.

Pandemi sürecinde bankalar düzenlemiş oldukları kampanyalarla hem işletmelerin hem de hane halkının finansman ihtiyaçlarını karşılamış ve bunun sonucunda bankalar tarafından kullanılan nakdi kredi hacminde ciddi bir artış yaşanmıştır. Bankacılık sektörünün kredi

hacminde yaşanan artışla birlikte bankaların tahsili gecikmiş alacaklarında da ciddi artışların olduğu gözlenmektedir. Pandemi sürecinde işletmelerin faaliyetlerine devam edebilmeleri amacıyla, BDDK tarafından bankalardaki sorunlu kredilerin takibe atılma sürelerinin uzatılması yönünde karar alınmasına rağmen bankacılık sektörünün takipteki kredi miktarının ciddi anlamda yükseldiği göze çarpmaktadır. Bu nedenle pandemi sonrası dönem için bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının yönetilmesine yönelik şimdiden bazı önlemler alması ve banka kaynaklarını daha etkin kullanarak verimli sektörlere yönlendirmesi hususunda bir politika oluşturması zorunlu hale gelmiştir.

Bu çalışmada pandeminin Türkiye’de başlamış olduğu 2020 yılı Mart ayı baz alınarak pandemi öncesi ve pandemi sürecinde geçen 12 aylık dönemde bankacılık sektörü tarafından kullanılan krediler ve takipteki alacak miktarları sektörel bazda incelenmiştir. Bununla birlikte bankacılık sektörünün yine aynı süreçteki beklenen zarar karşılıklarında meydana gelen değişimler, krediler ve takipteki alacak miktarlarına yönelik önemli bankacılık rasyoları incelenmiştir.

1. LİTERATÜR

2020 yılının başından bu yana tüm ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkileyen Covid-19 pandemisinin 1929 yılındaki Büyük Buhrandan bu yana yaşanan en ciddi kriz olduğu belirtilmektedir (IMF, 2020). Asya kalkınma bankası pandeminin küresel anlamda ekonomik etkisinin 5,8 – 8,8 trilyon dolar arasında olacağı yönünde tahminde bulunmuştur (Park vd., 2020, s. 14). Pandemi sürecinde uygulanan sokağa çıkma yasakları ve ülke geneli alınan kapanma kararları hane halkının harcamalarını daraltmış ve işletmelerin ekonomik sıkıntılar yaşamalarına neden olmuştur (Sönmüş & Aydın, 2020, s. 90). Ayrıca pandemi sürecinde piyasada yaşanan arz-talep dengesizliği de işletmeleri olumsuz yönde etkilemiştir (Baqaee & Farhi, 2020, s. 41). Pandeminin yayılma hızını yavaşlatma adına ülkelerin sınırlarını dış dünyaya kapatmaları yönünde alınan kararlar küresel ticaretin aksamasına (Barua, 2020, s. 7), tedbirlerin uygulanma sürelerinin uzaması ise ekonomideki şokların daha uzun süre devam etmesine neden olmuştur (Barua & Barua, 2020, s. 8). Buna karşılık pandemi sürecinde dünya genelinde koordineli bir şekilde hızlı bir para ve maliye politikası hayata geçirilerek pandeminin yıkıcı ekonomik etkileri azaltılmaya çalışılmıştır.

Sağlık, turizm ve imalat sektörleri pandemiden negatif anlamda en yüksek oranda etkilenen sektörler arasında yer almaktadır ancak buna karşılık bankacılık sektörü pandemiden en düşük oranda etkilenen sektörler arasında yer almaktadır (Deloitte, 2020, ss. 6-8). Buna rağmen

küresel anlamda yaşanan pandemilerin etkisinin artması durumunda, bankacılık sektöründe krizlerin yaşanmasına neden olabileceği (Kasinger vd., 2021, s. 3) ve pandemilerin uzun süre devam etmesinin de bankacılık sektörü rezervleri üzerinde olumsuz etkiye neden olduğu belirtilmektedir (Lagoarde-Segot & Leoni, 2013, s. 4575).

Covid-19 pandemisi, gerek tüm ülkelerin ekonomilerini etkilemesi yönü ile gerekse etki süresinin uzunluğu ile tüm dünyada birçok sektörde krize neden olmuş ve bu sektörlerden biri de finans sektörü olmuştur. Covid-19 pandemisinin neden olduğu kriz daha önce meydana gelen bankacılık krizleri karşılaştırıldığında yapısal olarak oldukça farklı oldukları gözlenmektedir. Covid-19 pandemisinin neden olduğu kriz, finans sektörünün içsel sorunlarından kaynaklanmayan bir krizdir (Haynes vd., 2021, s. 12). Bankacılık sektöründen kaynaklanan ekonomik krizlerde bankacılık sektörüne olan güven sarsılmakta, mudiler bankalarda bulunan mevduatlarını geri istemekte, bankalar kredi kanallarını kısmakta ve böylece kriz daha da derinleşmektedir (Akdoğan & Işık, 2021, s. 114). Covid-19 pandemisinin neden olduğu krizde ise bankacılık sektörünün tamamen farklı davrandığı gözlenmektedir. Söz konusu bu süreçte bankalarda bulunan mevduatların yükseldiği, bankaların ihtiyaç sahiplerine finansman desteği sunduğu ve böylece piyasadaki finansman ihtiyacının büyük bölümünün bankalar tarafından karşılanarak krizin derinleşmesinin önüne geçilmeye çalışıldığı gözlenmektedir (Schillig, 2021, s. 57).

Covid-19 sürecinde politika yapıcılar pandemi nedeniyle finansal açıdan olumsuz etkilenen firmaların krizi yönetmelerine yardımcı olabilmek için bir takım önlemler almak zorunda kalmışlardır (Ilzetzki, 2020). Pandemilerin ortaya çıkması ile birlikte tüketicilerin rasyonel davranmadıkları, salgınla baş edebilmenin büyük bir zorluk olduğu ve bu nedenle hükümetlerin de salgınla mücadelede aktif rol almaları gerektiği de belirtilmektedir (Yoo, 2020, s. 1). Söz konusu süreçte ABD Merkez Bankası sermaye piyasalarından menkul kıymet alımları yaparak firmalara likidite sağlamış (De Vito & Gomez, 2020) ve Avrupa Merkez Bankası teminat uygunluk kurallarını gevşetmiş ve işletmelere mali yardım sağlamaya yönelik kararlar almıştır (Delatte & Guillaume, 2020, s. 5). Piyasada istikrarlı bir düzen sağlanana kadar finansal teşviklere ihtiyaç duyulduğu, kamu yardımlarının pandemi süreci sonuçlanana kadar devam etmesi (Loayza & Pennings, 2020, s. 7) ve hükümetler tarafından pandemi sonrası ve öncesi durumun analizinin yapılarak oluşan kayıpların karşılanması gerektiği belirtilmektedir (Hassler vd., 2020).

Pandeminin neden olduğu yüksek enflasyon, işsizlik ve ekonomik istikrarsızlık gerek hane halkının gerekse işletmelerin finansman ihtiyacını arttırmış ve finansman ihtiyacını karşılamadaki rolü ile bankacılık sektörünün ekonomi açısından önemi pandemi sürecinde bir kez daha vurgulanmıştır (Arabacı & Yücel, 2020, s. 207). Bununla birlikte banka kredi kanallarının pandemi sürecinde aktif bir şekilde kullanılmasının ülkelerin ekonomik toparlanma hızını arttıracığı da belirtilmektedir (Bulut, 2021). Söz konusu süreçte bankacılık sektörü tarafından hem hanehalkı ve işletmelere yeni kredi verilmesi sağlanmış hem de muaccel hale gelen mevcut kredi ödemelerinin ertelenmesine yönelik kararlar alınmıştır (Eckert vd., 2020; Garicano, 2020; Goodhart vd., 2021).

Bankacılık sektörü her ne kadar pandemiden en az etkilenen sektörler arasında gösterilse de, yapılan araştırmalar tüketicilerin harcama eğilimlerinin ve kredi taleplerinin değiştiğini, bununla birlikte bankacılık sektörü tarafından kullanılan krediler ve tahsili gecikmiş alacakların da bu süreçten etkilendiğini ortaya koymaktadır. Pandemi sürecinde Danimarka'da mal ve hizmet kısıtlamalarından dolayı kartlı ödemelerle yapılan harcamaların %25 oranında azaldığı belirtilmektedir (Andersen vd., 2020, s. 105) ABD'de yapılan bir araştırmada ise 2020 yılı Nisan ayında kredi kartı kullanımının bir önceki yıla göre %50 oranında azaldığı ve bankacılık sektöründeki risklerin kredibilitesi düşük tüketicilere yöneldiği belirtilmiştir (Horvath vd., 2021, s. 3). ABD'de yapılan bir başka çalışmada ise pandeminin ilk dönemlerinde hane halkı tarafından kredi kartı ile yapılan harcamalarda %40'ın üzerinde artış yaşandığı, ancak pandemi sürecinin uzamasıyla birlikte sosyal ve kültürel etkilerle hane halkının harcama eğiliminin %25-30 oranında azaldığı belirtilmektedir (Baker vd., 2020, s. 834). Bununla birlikte pandemi sürecinde firmaların bankalarda bulunan mevcut kredi limitlerini kullanarak fon talebinde bulunduğu, bankaların bu süreçte kredi arzını kısıtlamadığı ve Covid-19 sürecinde bankaların eşi benzeri görülmemiş bir kredi talebi ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir (Li vd., 2020, s. 498).

Pandeminin yıkıcı ekonomik etkilerinin azaltılması adına bankalar tarafından fon ihtiyacı olanlara kredi kullanılması her ne kadar ekonomik açıdan olumlu etkilere sahip olsa da, kullanılan bu kredilerin doğru alanlara yönlendirilmesi ve kullanılan kredilerin tahsili noktasında takibinin de etkin bir şekilde yapılması gerekmektedir. Pandemi sürecinde toplumda oluşan enfeksiyon korkusu mal ve hizmetlere olan talebin azalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda ülkeler tarafından uygulanan kapanma önlemleri ise mal ve hizmetlerdeki arzın azalmasına neden olmuştur. Hem arz hem de talepte yaşanan bu düşüş işletmelerin gelir kaybı yaşamalarına ve sabit giderlerini ödeyebilmek için dahi borçlanma yolunu tercih etmelerine

neden olmuştur. Pandemi sürecinde arz ve talepte yaşanan bu azalma birçok işletmenin yapısal olarak zayıflamasına neden olmuştur. Bu nedenle pandemi sürecinde bankalar tarafından yapısal olarak zayıf olan işletmelere kullanılan kredilerin zombi şirketlerin sayısında artışa neden olabileceği belirtilmektedir (Demary, 2021, s. 3). Bununla birlikte pandemi sürecinde işletmelere verilen desteklerin yanlış firmalara verilmesi, firmaların pandemi sürecinde yüksek düzeyde borçlanmaları, pandemi sonrası işletmelere verilen desteklerin bir anda kesilmesi veya kredi koşullarının sıkılaştırılmasının firmaları zor durumda bırakabileceği ve ekonomik açıdan işletmelerin birer saatli bombaya dönüşebilecekleri ifade edilmektedir (Gourinchas vd., 2021a, s. 7). Bir başka çalışmada ise pandemi sürecinde uygulanan kredi politikasının uygun geri ödeme planları ile öz kaynak benzeri bir desteğe dönüştürülebileceği ve bu şekilde birçok KOBİ'nin uygun maliyetle kurtarılabilmesi belirtilmektedir (Gourinchas vd., 2021b, s. 47).

Firmaların artan likidite ihtiyaçlarının bankalar tarafından karşılanması gerekmektedir ancak bankalarda yaşanacak kayıplara karşı banka sermayelerinin de kontrol altında tutulması gerekmektedir (Didier vd., 2021, s. 10). Pandemi sürecinde yaşanan çeşitli makroekonomik şoklar nedeniyle bankalar yüksek temerrüt riski ile karşı karşıya kalmıştır (Vidovic & Tamminaina, 2020). Bununla birlikte çeşitli sağlık sorunlarından ve piyasa belirsizliklerinden dolayı mevduat sahiplerinin bankalarda bulunan mevduatlarını çekmeleri durumunda bankacılık sistemi ayrıca likidite riski ile karşı karşıya kalacak ve bunun sonucunda bankaların kredi verme kapasitesi azalacaktır (Baret vd., 2020). Ayrıca şu anda çok dikkat edilmese de pandemi sonrası süreçte bankacılık sektöründeki takipteki alacakların beklenmedik bir şekilde artabileceği ve gerek hükümetlerin gerekse bankaların bu konuda daha dikkatli olmaları gerektiği belirtilmektedir (Song vd., 2021, ss. 1652-1653).

Bankacılık sektörünün pandemi süresince kullandırmış olduğu kredilerin geri ödeme süreleri yine pandemi süreci içerisinde denk geldiğinden dolayı, pandeminin uzun sürmesi banka kredilerinin tahsilatlarını da zorlaştırmaktadır. Bankacılık krizlerinin en temel nedenlerinden biri de tahsili gecikmiş alacak miktarının yükselmesidir. Tahsili gecikmiş alacak miktarındaki artış banka bilançolarına zarar vermekte ve krizin uzun süre devam etmesine neden olmaktadır (Aiyar vd., 2015, s. 13). Covid-19 pandemisi ekonomileri aniden durma noktasına getirdiğinden dolayı, bankaların takipteki alacak miktarlarını arttırabileceği (Ari vd., 2020, s. 1) ve takipteki kredi miktarının artışından kaynaklı bir bankacılık krizinin tetiklenebileceği ifade edilmektedir (Ari vd., 2021, s. 15). Ayrıca Avrupa bankaları tarafından Covid-19 sürecinde kullanılan

kredilerin, düşük faiz marjına ve takipteki kredilerin artmasına neden olduğu belirtilmektedir (Borri & Giorgio, 2021, s. 1).

Covid-19 sürecinde sorunlu kredilerin takip hesaplarına aktarılma sürelerinin uzatılmasının yerinde bir karar olmasına karşılık, uzun süreli kısıtlamalar, kredi ödemelerinin ertelenmesi ve gelecek hakkındaki yüksek belirsizlik nedenleri ile bankacılık sisteminin kırılma eğiliminin arttığı ve yeni bir finansal krize neden olabileceği belirtilmektedir (Rizwan vd., 2020, s. 1). Bununla birlikte Covid-19 nedeniyle ortaya çıkan krizin kredi portföylerinde yoğunlaşma olan bankalarda sorun yaratabileceği, kredi zarar karşılıkları konusunda bankacılık sektörüne müsamahalı davranılmasının bankaların gerçek mali durumlarının tespitini engelleyebileceği ve bankacılık sektörüne olan güvenin azalmasına neden olabileceği ifade edilmektedir (Beck, 2020, ss. 75-76).

2. COVID-19 SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ KREDİ HACMİ VE TAHSİLİ GECİKMİŞ ALACAKLAR

Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de de diğer ülkelerdeki gibi virüsün bulaşma hızının azaltılmasına ve pandeminin etkilerinin azaltılması adına birtakım önlemler alınmıştır. Yüz yüze alışveriş yerine daha çok online alışveriş kanallarının kullanılması, ödemelerde nakit yerine kredi kartı veya banka kartı kullanılması, bankacılık hizmetleri için dijital kanalların kullanılmasına yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri bu önlemlere örnek olarak verilebilir (Beybur ve Çetinkaya, 2020, s. 152). Tüketicilerin alışverişleri konusunda yapılan bilinçlendirme faaliyetleri sonucunda 2021 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yerli kredi kartı ve banka kartları kullanılarak yapılan alışveriş adedinde %19,01 oranında artış yaşandığı gözlenmektedir (BKM, 2021).

Pandemi sürecinde Türk bankacılık sektöründe özellikle kamu bankaları tarafından pandeminin ekonomik etkilerinin azaltılması ve ekonomik daralmanın önüne geçilmesine yönelik olarak kredi kampanyaları düzenlenmiş ve bunun sonucunda nakdi kredi hacminde ciddi bir artış yaşanmıştır. Pandeminin olumsuz ekonomik etkilerinin azaltılması amacıyla 1 Mayıs 2020 tarihinde bankalara BDDK tarafından aktif rasyosu yükümlülüğü getirilmiştir. Getirilen bu yükümlülükle bankaların toplamış oldukları mevduatları kredi olarak kullandırması amaçlanmıştır (Kartal, 2020, s. 8). Bu şekilde pandeminin olumsuz ekonomik etkilerini azaltma amacıyla genişleyici para politikası uygulanarak talebin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu düzenlemenin sonucunda hemen hemen tüm bankalar tarafından kredi kampanyaları düzenlenmiş ve bu sayede bankacılık sektörü tarafından kullandırılan kredi miktarında ciddi

artışlar sağlanmıştır. 2015-2020 yılları arasında Mart dönemlerine dair bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin yıllık artış miktarı incelendiğinde söz konusu yıllarda sırasıyla %14,23, %21,09, %20, %14,63 ve %15,04 oranlarında yükselişler yaşandığı gözlenmektedir. Uygulanan borçlandırma politikası neticesinde Türk bankacılık sektörü tarafından kullanılan nakdi kredilerde 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %30,40 oranında artış olduğu ve nakdi kredi miktarının 3.777 milyar TL seviyesine ulaştığı gözlenmektedir (BDDK, 2021).

Pandemi sürecinde kamu bankaları tarafından temel ihtiyaç destek kredisi olarak kullanılan ihtiyaç kredilerine yedi milyon kişi tarafından başvuru yapılmış ve beş milyon kişiye bu kapsamda ihtiyaç kredisi kullanılmıştır. Bununla birlikte aynı dönemde 190 bin KOBİ'ye ve bir milyonu aşkın esnafa kamu bankaları tarafından kredi kullanılmıştır. Söz konusu bu beş milyon hanenin 1 milyon 800 bin kişininin daha önce hiç krediye bulaşmamış tüketicilerden oluştuğu ifade edilmektedir (Güngen, 2021, s. 6). Buna karşılık kredi politikasının baş aktörlerinden olan kamu bankalarının 2021 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre kârlarında büyük oranda düşüş olduğu gözlenmektedir³.

Covid-19 pandemisi tüm ekonomiler gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiş ve gerek işletmeler gerekse hane halkı bankalara olan kredi geri ödeme taahhütlerini yerine getirme konusunda sıkıntı yaşamışlardır. 2018 yılında yaşanan döviz krizi ile birlikte bankalara olan kredi borçlarını ödemede zorluk yaşayan müşteriler (Orhangazi, 2019, s. 111) aynı zamanda pandeminin getirmiş olduğu sorunlarla da yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Toplumun genelinde ortaya çıkan sağlık sorunlarının yanında bankacılık sektörüne olan kredi ödemelerinin de ayrı bir sorun olmaması adına, BDDK tarafından ödeme güçlüğü yaşayan müşterilerin kredilerinin takip hesaplarına devredilme sürelerinin uzatılması yönünde karar alınmıştır.

17 Mart 2020 tarihinde BDDK'nın 8948 sayılı kararı ile Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 4. ve 5. maddeleri kapsamında değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre kredilerin donuk alacak olarak sınıflandırılması için öngörülen 90 günlük gecikme süresinin birinci ve ikinci grupta izlenen krediler için 31.12.2020 tarihine kadar 180 gün olarak uygulanmasına karar verilmiştir.

³ KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformu) tarafından yayınlanan verilere göre 2021 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre Ziraat Bankası'nın kârının %48,6 oranında, Vakıfbank'ın kârının %56,3 oranında ve Halk Bankası'nın kârının %92,8 oranında azaldığı gözlenmektedir.

Pandemi sürecinin devam etmesi sonucunda söz konusu bu kararın 30.06.2021 tarihine kadar uzatılmasına karar verilmiştir. Buna rağmen 2021 yılı Mart ayında Türk bankacılık sektöründeki sorunlu krediler 570 milyar TL seviyesine ulaşmış, yakın izlemedeki kredilerin canlı kredilere oranı %11,1'e yükselmiş ve yakın izlemedeki krediler bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık 100 milyar TL artış göstererek 420 milyar TL seviyesine ulaşmıştır⁴. Yakın izlemedeki kredilerin %54,8'i döviz cinsi kredilerden oluşmakta ve bu grupta yer alan kredilerin %44,9'u yeniden yapılandırılan kredilerden oluşmaktadır (TCMB, 2021).

Türk bankacılık sektöründe pandemi sürecinde uygulanan kredi politikası ve BDDK tarafından kredilerin takip hesaplarına aktarılma süresinin uzatılması yönünde alınan karar sonucu, takipteki alacakların toplam krediler içerisindeki payının %3,8 seviyesine gerileyerek 149,5 milyar TL seviyesinde olduğu gözlenmektedir. BDDK'nın almış olduğu karar gereğince şu anda takip hesaplarında olması gereken kredilerin hesaplamalara dahil edilmediği ve bu kararın geçerlilik süresinin sona ermesi ile birlikte takipteki alacak oranının yükseleceği belirtilmektedir (Tarmur vd., 2021). Bankaların sorunlu kredilerindeki bir diğer gösterge olan yakın izlemedeki krediler incelendiğinde ise pandemi sürecinde yakın izlemedeki kredilerin canlı krediler içerisindeki oranının %11,1 seviyesine yükselerek 420 milyar TL seviyesine ulaştığı gözlenmektedir. Bu veriler Türk bankacılık sektöründeki sorunlu kredilerin pandemi sürecinde yaklaşık 570 milyar TL seviyesine ulaştığını göstermektedir.

3. VERİ SETİ, YÖNTEM, ANALİZLER VE BULGULAR

3.1. Yöntem

Çalışmada Türk bankacılık sektöründeki kredi ve takipteki alacak miktarlarının toplamı ve bunların sektörel dağılımları ile kredi ve takipteki alacaklara dair bankacılık rasyoları incelemeye tabi tutulmuştur. Türkiye'de pandeminin ortaya çıktığı 2020 yılı Mart ayı baz alınarak bu verilerin pandemi öncesi 12 aylık ve pandemi sürecinde geçen 12 aylık süreçteki değişimleri incelenmiştir. Ayrıca verilerin normal dağılıp dağılmadıklarını test etmek amacıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Verilerin normal dağıldığı gözlemlendikten sonra pandemi süreci ve pandemi öncesi süreç arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadıklarının test edilmesi amacıyla veriler eşleştirilmiş t-testine tabi tutulmuştur. Farklılıklar

⁴ TCMB tarafından yayınlanan 2021 Mart Finansal İstikrar Raporunda yakın izlemedeki kredilerin canlı kredilere oranının %11,1 olduğu belirtilmiştir. 3 trilyon 777 milyar TL olan canlı kredilerin %11,1'i alınarak hesaplama yapılmıştır.

üzerinden Covid-19 pandemisinin Türk bankacılık sektöründeki krediler ve takipteki alacaklar üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

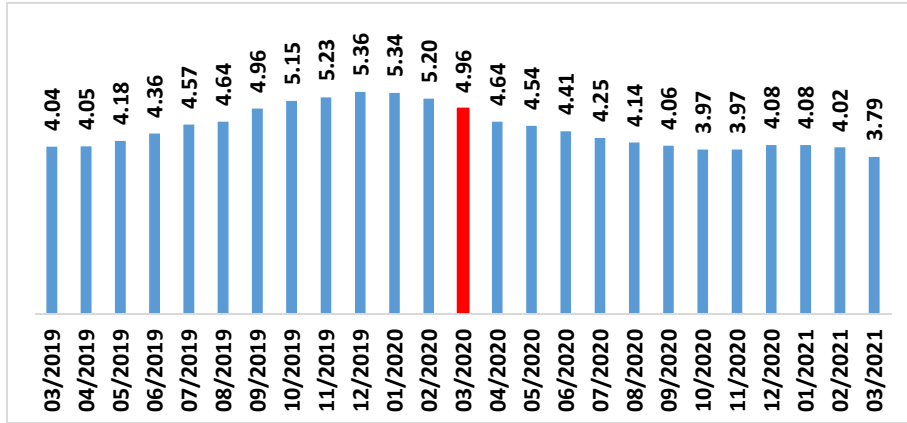
3.2. Veri Seti

Çalışmada BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörüne ait aylık bilanço ve rasyo verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmada bankacılık sektörünün nakdi kredilerine, takipteki alacaklarına, beklenen zarar karşılıklarına, nakdi kredilerin ve takipteki kredilerin sektörel dağılımlarına ait veriler yer almaktadır. Bununla birlikte bankacılık sektörü rasyolarından takipteki alacaklar (brüt) / toplam nakdi krediler, takipteki alacaklar karşılığı / brüt takipteki alacaklar ve toplam nakdi krediler / toplam mevduat rasyolarına ait verilere de yer verilmiştir.

3.3. Analizler ve Bulgular

3.3.1. Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler

Takibe dönüşüm oranı olarak da adlandırılan bu oran, bankalar tarafından kullanılan toplam nakdi kredilerin ne düzeyde takip hesaplarına aktarıldığını ifade etmektedir.

Grafik 1. Bankacılık Sektörü Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler Oranı⁵

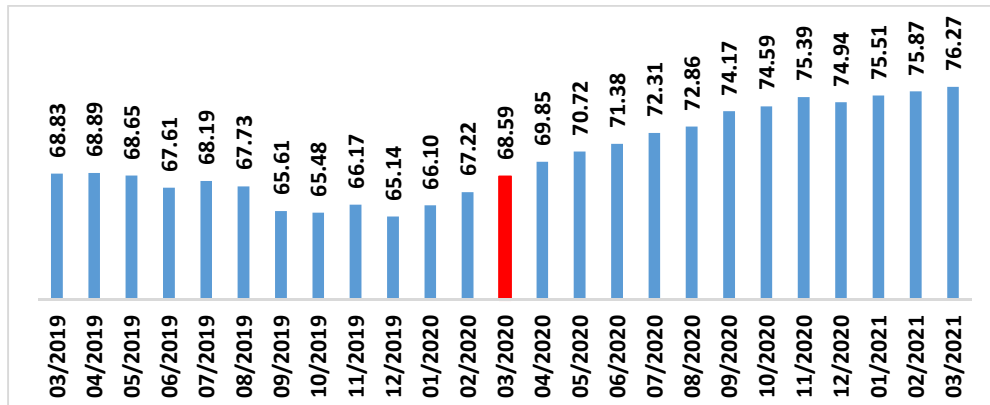
Grafik 1’de Türk bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin takibe dönüşüm oranı yer almaktadır. Türkiye’de pandeminin başlamış olduğu 2020 yılı Mart ayında bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin takibe dönüşüm oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,92 oranında artış göstermiştir. Pandemi sürecinde geçen bir yılın ardından 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin takibe dönüşüm oranının %1,17 oranında azaldığı gözlenmektedir. Ayrıca pandemi

⁵ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

öncesi dönemde bankacılık sektörünün takibe dönüşüm oranının yıllık ortalaması %4,75 seviyesinde iken, pandemi sürecinde bu oranın yıllık ortalamasının %4,16 seviyesine gerilediği gözlenmektedir.

3.3.2. Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar

Bu oran bankalar tarafından ayrılan karşılıkların takipteki alacakları karşılama düzeyini göstermektedir. Diğer bir deyişle, tasfiye olacak kredilere bankaların ne düzeyde hazır olduklarının bir göstergesidir. Takipteki alacaklara karşılık ayrılan karşılıkların yüksek olması bankaların aktif kalitesi açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Grafik 2. Bankacılık Sektörü Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar Oranı⁶

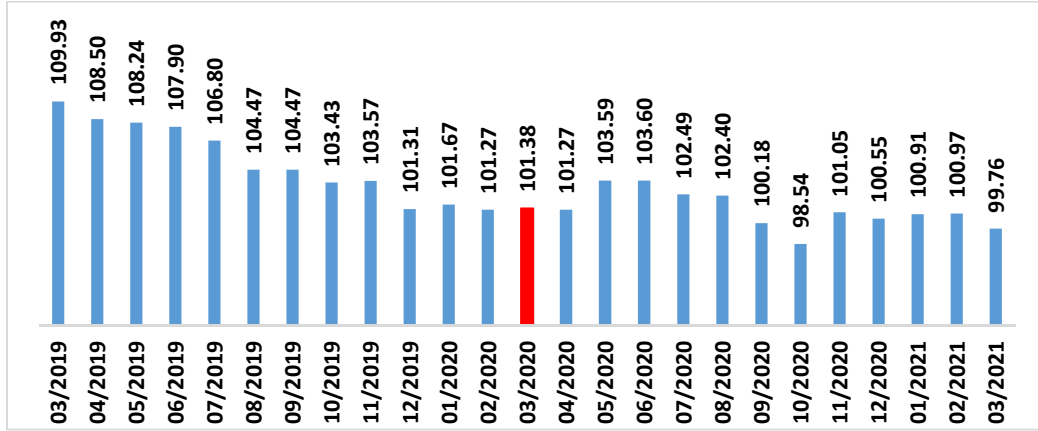
Grafik 2'ye göre; çalışmada baz dönem olarak kabul edilen 2020 yılı Mart ayında bankacılık sektöründe brüt takipteki alacaklara yönelik ayrılan karşılıkların bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,24 oranında azalış gösterdiği görülmektedir. 2021 yılı Mart ayında ise bankacılık sektörü tarafından ayrılan karşılıkların bir önceki yılın aynı dönemine göre %7,68 oranında yükseldiği göze çarpmaktadır. Ayrıca pandemi öncesi dönemde brüt takipteki alacakların ortalama %67,13'ü oranında karşılık ayrılırken, pandemi sürecinde brüt takipteki alacakların ortalama %73,65'i oranında karşılık ayrıldığı gözlenmektedir.

3.3.3. Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat

Bu oran bankacılık sektöründe toplanan mevduatın ne kadarlık bölümünün kredi olarak kullanıldığını, diğer bir deyişle bankaların finansal aracılık hizmetlerini ne düzeyde yerine getirdiğini ortaya koymaktadır (Yetim, 2005, s. 76). Türk bankacılık sektöründe kalkınma ve yatırım bankaları mevduat toplamaya yetkili olmadıklarından dolayı mevduatların krediye

⁶ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

dönüşme oranlarının değişimine yönelik yapılan analizde kalkınma ve yatırım bankaları tarafından kullanılan krediler değerlendirmeye alınmamıştır.

Grafik 3. Bankacılık Sektörü Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat Oranı⁷

Grafik 3'te; 2020 yılı Mart ayı verilerine göre bankacılık sektörü tarafından toplanan mevduatın krediye dönüşme oranının bir önceki yılın aynı dönemine göre %8,55 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,62 oranında azaldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte pandemi öncesi dönemde bankacılık sektörü tarafından toplanan mevduatların ortalama %105,13'ünün nakdi krediye dönüştüğü, buna karşılık pandemi sürecinde toplanan mevduatların ortalama %101,27'sinin nakdi krediye dönüştüğü gözlenmektedir.

3.3.4. Toplam Nakdi Krediler ve Kredilerin Sektörel Dağılımı

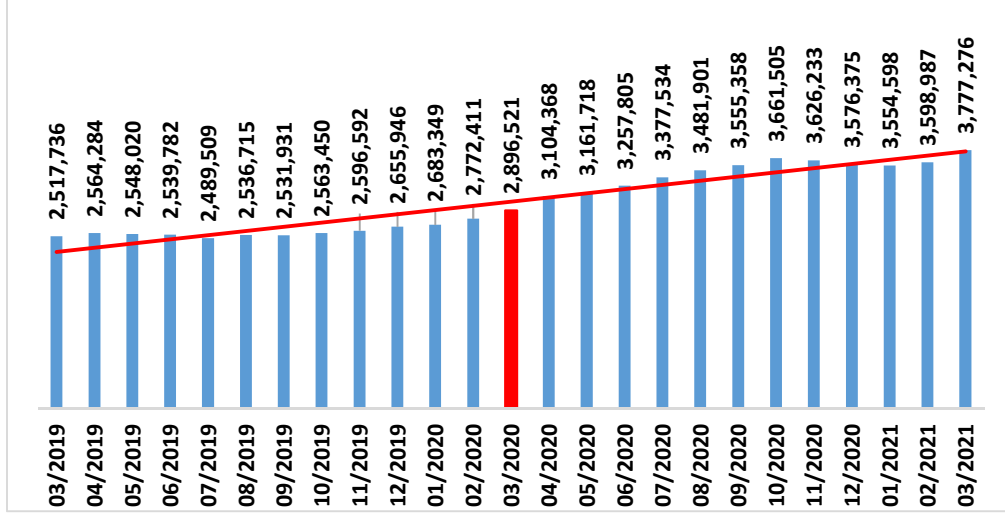
Çalışmanın bu bölümünde hem bankacılık sektörü tarafından kullanılan nakdi kredi hacminin gelişimi hem de kullanılan kredilerin sektörel açıdan dağılımı analiz edilmiştir. Yapılan incelemede bankacılık sektörü tarafından kredilerin yoğun olarak kullandırıldığı sektörler ele alınmıştır. Bununla birlikte turizm sektörünün toplam krediler içerisindeki payı düşük olmasına rağmen, temel sektörlerden biri olması ve ülke ekonomisi açısından arz ettiği önem göz önünde bulundurularak incelemeye dahil edilmesi uygun görülmüştür.

2021 yılı Mart dönemi itibariyle imalat sanayii, inşaat sektörü, toptan ve perakende sektörü, enerji sektörü ve turizm sektörü ile bireysel müşterilere kullanılan krediler, bankacılık sektörü tarafından kullanılan toplam nakdi kredilerin %73,81'ini oluşturmaktadır.

⁷ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

Bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin toplam miktarı ve kredilerin sektörel dağılımı açısından incelenmesi pandemi öncesi 12 aylık ve pandemi süreci 12 aylık dönemler olmak üzere toplam iki dönemde yapılmış ve kullanılan kredilerin sektörel dağılımları dönemler itibariyle karşılaştırılmıştır.

3.3.4.1. Toplam nakdi krediler

Grafik 4. Bankacılık Sektörü Toplam Nakdi Krediler⁸ (Milyon TL)

Grafik 4'e göre; 2020 yılı Mart ayında bankacılık sektörü tarafından kullanılan nakdi kredilerin bir önceki yılın aynı dönemine göre %15,04 oranında artış gösterdiği gözlenmektedir. Buna karşılık 2021 yılı Mart ayında nakdi kredilerin bir önceki yılın aynı dönemine göre %30,40 oranında artış gösterdiği gözlenmektedir. Pandemi öncesi dönemde bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin ortalaması 2.583.310 milyon TL seviyesinde iken, pandemi sürecinde ortalaması 3.477.805 milyon TL seviyesine yükselmiştir.

3.3.4.2. Kredilerin sektörel sınıflandırılması

Kredilerin sektörel dağılımı incelemesinde 2020 yılı Mart ayında bankacılık sektörü tarafından kullanılan nakdi kredilerin %77,32'lik bölümünün imalat, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörü kredileri ile bireysel kredilerden oluştuğu gözlenmektedir. 2020 yılı Mart ayı verilerine göre kullanılan nakdi kredilerin %56,87'lik bölümünün sadece imalat sanayii kredilerinden, toptan ve perakende sektörü kredilerinden ve bireysel kredilerden oluştuğu göze çarpmaktadır.

⁸ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

2021 yılı Mart ayı verilerine göre yapılan incelemede ise, bankacılık sektörü tarafından kullanılan nakdi kredilerin %76,69'luk bölümünün imalat, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörü kredileri ile bireysel kredilerden oluşmaktadır. 2021 yılı Mart ayı verilerine göre kullanılan nakdi kredilerin %56,83'lük bölümünün sadece imalat sanayii kredilerinden, toptan ve perakende sektörü kredilerinden ve bireysel kredilerden oluştuğu gözle çarpılmaktadır.

Tablo 1. Bankacılık Sektörü Nakdi Kredilerin Sektörel Dağılımı⁹ (Milyon TL)

Dönem	İmalat	%	İnşaat	%	Perakende	%	Enerji	%	Turizm	%	Bireysel	%	Toplam Kredi
03/2019	527.763	20,96%	234.381	9,31%	326.997	12,99%	200.373	7,96%	87.342	3,47%	526.257	20,90%	2.517.736
04/2019	538.345	20,99%	245.221	9,56%	328.395	12,81%	211.171	8,24%	91.027	3,55%	528.196	20,60%	2.564.284
05/2019	541.270	21,24%	238.360	9,35%	326.931	12,83%	207.352	8,14%	90.768	3,56%	528.464	20,74%	2.548.020
06/2019	533.812	21,02%	240.249	9,46%	328.248	12,92%	207.300	8,16%	90.263	3,55%	532.437	20,96%	2.539.782
07/2019	526.110	21,13%	234.267	9,41%	322.367	12,95%	201.232	8,08%	86.536	3,48%	535.844	21,52%	2.489.509
08/2019	537.473	21,19%	238.286	9,39%	325.524	12,83%	207.665	8,19%	91.261	3,60%	544.973	21,48%	2.536.715
09/2019	534.315	21,10%	237.587	9,38%	329.769	13,02%	202.135	7,98%	88.883	3,51%	558.369	22,05%	2.531.931
10/2019	543.514	21,20%	239.931	9,36%	331.742	12,94%	204.446	7,98%	91.457	3,57%	572.404	22,33%	2.563.450
11/2019	553.298	21,31%	240.593	9,27%	331.981	12,79%	204.847	7,89%	92.471	3,56%	588.821	22,68%	2.596.592
12/2019	556.465	20,95%	245.578	9,25%	350.631	13,20%	207.344	7,81%	96.552	3,64%	604.100	22,75%	2.655.946
01/2020	566.837	21,12%	245.603	9,15%	340.458	12,69%	209.572	7,81%	97.396	3,63%	619.512	23,09%	2.683.349
02/2020	588.329	21,22%	252.519	9,11%	350.535	12,64%	215.380	7,77%	101.025	3,64%	635.125	22,91%	2.772.411
03/2020	630.349	21,76%	260.190	8,98%	372.245	12,85%	224.482	7,75%	107.704	3,72%	644.722	22,26%	2.896.521
04/2020	704.550	22,70%	276.974	8,92%	420.141	13,53%	237.339	7,65%	117.598	3,79%	652.586	21,02%	3.104.368
05/2020	720.172	22,78%	279.157	8,83%	432.286	13,67%	236.434	7,48%	120.395	3,81%	667.462	21,11%	3.161.718
06/2020	726.278	22,29%	284.030	8,72%	441.570	13,55%	234.403	7,20%	122.820	3,77%	717.517	22,02%	3.257.805
07/2020	747.961	22,15%	290.233	8,59%	450.012	13,32%	238.664	7,07%	127.887	3,79%	775.938	22,97%	3.377.534
08/2020	766.334	22,01%	298.724	8,58%	454.536	13,05%	248.844	7,15%	132.342	3,80%	805.710	23,14%	3.481.901
09/2020	771.890	21,71%	304.752	8,57%	458.197	12,89%	263.230	7,40%	135.315	3,81%	817.554	22,99%	3.555.358
10/2020	787.895	21,52%	319.877	8,74%	462.354	12,63%	279.698	7,64%	140.732	3,84%	827.525	22,60%	3.661.505
11/2020	778.223	21,46%	309.233	8,53%	462.507	12,75%	267.655	7,38%	138.767	3,83%	838.027	23,11%	3.626.233
12/2020	755.446	21,12%	302.156	8,45%	460.103	12,87%	257.638	7,20%	136.408	3,81%	837.656	23,42%	3.576.375
01/2021	751.572	21,14%	298.988	8,41%	456.554	12,84%	252.752	7,11%	134.103	3,77%	841.573	23,68%	3.554.598
02/2021	757.169	21,04%	301.713	8,38%	467.554	12,99%	254.603	7,07%	134.805	3,75%	849.504	23,60%	3.598.987
03/2021	797.010	21,10%	328.870	8,71%	485.452	12,85%	276.758	7,33%	144.375	3,82%	864.151	22,88%	3.777.276

Tablo 1'e göre bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin sektörel analizi şu şekildedir;

- İmalat sanayiine kullanılan kredi miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %19,43 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %26,44 oranında yükselmiştir. İmalat sanayii kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı ise 2020 yılı Mart ayından bir önceki yılın aynı dönemine göre

⁹ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

%0,80 oranında yükselmişken, 2021 Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,66 oranında azalmıştır.

- İnşaat sektörüne kullanılan kredi miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %11,01 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %26,39 oranında yükselmiştir. İnşaat sektörü kredilerinin toplam nakdi krediler içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,33 oranında, 2021 yılı Mart döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,27 oranında azalmıştır.
- Toptan ve perakende sektörüne kullanılan kredi miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %13,83 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %30,41 oranında artmıştır. Toptan ve perakende sektörüne kullanılan kredilerin toplam nakdi krediler içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,14 oranında azalmış ve 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre aynı seviyede kalmıştır.
- Enerji sektörüne kullanılan kredi miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %12,03 oranında, 2021 Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %23,28 oranında artmıştır. Enerji sektörü kredilerinin toplam nakdi krediler içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,21 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,42 oranında azalmıştır.
- Turizm sektörüne kullanılan kredi miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %23,31 oranında, 2021 Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %34,04 oranında artmıştır. Turizm sektörü kredilerinin toplam nakdi krediler içerisindeki payı ise 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,25 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,10 oranında artmıştır.
- Bireysel kredi miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %22,51 oranında, 2021 Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %34,03 oranında artmıştır. Bireysel kredilerin toplam nakdi krediler içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,36 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,62 oranında artmıştır.

2020 yılı Mart ayı verilerine göre incelemeye tabi imalat, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörlerine kullanılan krediler ile bireysel kredilerin bir önceki yılın aynı dönemine

göre 336.579 milyon TL arttığı gözlenmektedir. Bu artışın %30,48'i imalat sektörü kredilerinden, %7,67'si inşaat sektörü kredilerinden, %13,44'ü toptan ve perakende sektörü kredilerinden, %7,16'sı enerji sektörü kredilerinden, %6,05'i turizm sektörü kredilerinden ve %35,20'si bireysel kredilerden oluşmaktadır.

2021 yılı Mart ayı verilerine göre ise incelemeye tabi imalat, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörlerine kullandırılan krediler ile bireysel kredilerin bir önceki yılın aynı dönemine göre 656.924 milyon TL arttığı gözlenmektedir. Bu artışın %25,37'si imalat sektörü kredilerinden, %10,45'i inşaat sektörü kredilerinden, %17,23'ü toptan ve perakende sektörü kredilerinden, %7,96'sı enerji sektörü kredilerinden, %5,58'i turizm sektörü kredilerinden ve %33,40'ı bireysel kredilerden oluşmaktadır.

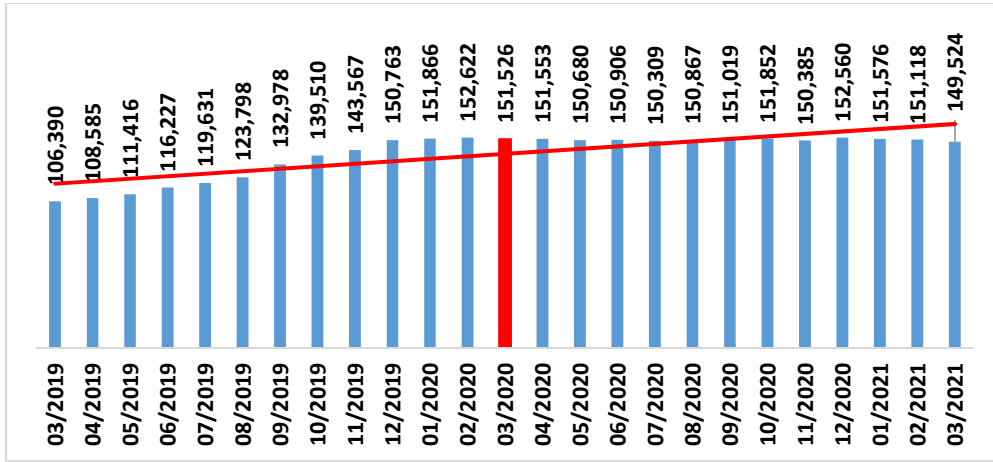
3.3.5. Toplam Takipteki Alacaklar ve Takipteki Alacakların Sektörel Dağılımı

Çalışmanın bu bölümünde hem bankacılık sektöründeki takipteki alacaklar toplamının gelişimi hem de takipteki alacakların sektörel dağılımı analiz edilmiştir. Analizde takip hesaplarında yoğun olarak alacağın bulunduğu sektörler ele alınmıştır. Turizm sektörünün toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı düşük olmasına rağmen temel sektörlerden biri olması ve ülke ekonomisi açısından arz ettiği önem göz önünde bulundurularak incelemeye dahil edilmesi uygun görülmüştür.

2021 yılı Mart dönemi itibariyle imalat sanayii, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörleri ile bireysel kredilere ait takipteki alacak miktarları, bankacılık sektörünün toplam takipteki alacağının %77,49'unu oluşturmaktadır.

Bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının toplam miktarı ve takipteki alacakların sektörel dağılımı açısından incelenmesi pandemi öncesi 12 aylık ve pandemi süreci 12 aylık dönemler olmak üzere toplam iki dönemde yapılmış ve takipteki alacakların sektörel dağılımları dönemler itibariyle karşılaştırılmıştır.

3.3.5.1. Toplam takipteki alacaklar

Grafik 5. Bankacılık Sektörü Takipteki Alacaklar¹⁰ (Milyon TL)

Grafik 5'e göre; 2020 yılı Mart ayı verilerine göre bankacılık sektörünün takipteki alacak miktarının bir önceki yılın aynı dönemine göre %42,42 oranında arttığı, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,32 oranında azaldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte pandemi öncesi dönemde bankacılık sektörünün takipteki alacak miktarı ortalaması 129.779 milyon TL seviyesinde iken, pandemi sürecinde takipteki alacak miktarı ortalamasının 151.029 milyon TL seviyesine yükseldiği göze çarpmaktadır.

3.3.5.2. Takipteki alacakların sektörel dağılımı

Takipteki alacakların sektörel dağılımına yönelik yapılan incelemede ise 2020 yılı Mart ayında bankacılık sektöründeki takipteki alacakların %79,65'lik bölümünün imalat, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörü kredileri ile bireysel kredilerden oluştuğu gözlenmektedir. 2020 yılı Mart ayında bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının %64,76'lik bölümünün sadece imalat sanayii, toptan ve perakende, inşaat sektörü ve bireysel müşterilere ait kredi alacaklarından oluştuğu göze çarpmaktadır.

2021 yılı Mart ayı verilerine göre ise bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının %77,49'lük bölümünün imalat, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörü ve bireysel müşterilere ait kredi alacaklarından oluştuğu gözlenmektedir.

¹⁰ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 2. Bankacılık Sektörü Takipteki Alacakların Sektörel Dağılımı¹¹ (Milyon TL)

Dönem	İmalat	%	İnşaat	%	Perakende	%	Enerji	%	Turizm	%	Bireysel	%	Toplam Takipteki Alacak
03/2019	21.055	19,79%	14.318	13,46%	19.370	18,21%	6.790	6,38%	3.834	3,60%	19.125	17,98%	106.390
04/2019	21.451	19,76%	14.745	13,58%	19.832	18,26%	7.018	6,46%	3.870	3,56%	19.313	17,79%	108.585
05/2019	22.107	19,84%	15.174	13,62%	20.445	18,35%	7.010	6,29%	3.831	3,44%	19.326	17,35%	111.416
06/2019	23.714	20,40%	15.502	13,34%	21.015	18,08%	7.770	6,69%	4.078	3,51%	19.739	16,98%	116.227
07/2019	23.914	19,99%	15.875	13,27%	21.563	18,02%	9.279	7,76%	4.161	3,48%	19.986	16,71%	119.631
08/2019	24.510	19,80%	16.153	13,05%	22.288	18,00%	10.417	8,41%	4.206	3,40%	20.635	16,67%	123.798
09/2019	25.689	19,32%	18.262	13,73%	23.356	17,56%	12.747	9,59%	4.495	3,38%	20.329	15,29%	132.978
10/2019	27.549	19,75%	19.550	14,01%	24.431	17,51%	12.933	9,27%	6.017	4,31%	20.527	14,71%	139.510
11/2019	28.186	19,63%	20.441	14,24%	25.032	17,44%	12.967	9,03%	6.279	4,37%	20.477	14,26%	143.567
12/2019	28.719	19,05%	24.102	15,99%	24.760	16,42%	13.691	9,08%	8.304	5,51%	19.639	13,03%	150.763
01/2020	29.268	19,27%	24.040	15,83%	25.238	16,62%	13.609	8,96%	8.647	5,69%	19.949	13,14%	151.866
02/2020	29.373	19,25%	23.841	15,62%	25.064	16,42%	13.749	9,01%	8.658	5,67%	20.214	13,24%	152.622
03/2020	28.960	19,11%	24.778	16,35%	24.720	16,31%	14.026	9,26%	8.531	5,63%	19.687	12,99%	151.526
04/2020	28.904	19,07%	25.417	16,77%	24.779	16,35%	14.296	9,43%	8.487	5,60%	19.463	12,84%	151.553
05/2020	28.829	19,13%	24.578	16,31%	24.586	16,32%	14.195	9,42%	8.469	5,62%	19.237	12,77%	150.680
06/2020	29.305	19,42%	24.730	16,39%	24.746	16,40%	14.320	9,49%	7.973	5,28%	18.744	12,42%	150.906
07/2020	28.519	18,97%	24.636	16,39%	24.796	16,50%	14.457	9,62%	8.014	5,33%	18.859	12,55%	150.309
08/2020	28.684	19,01%	24.373	16,16%	24.928	16,52%	14.760	9,78%	7.473	4,95%	19.003	12,60%	150.867
09/2020	28.336	18,76%	24.904	16,49%	24.781	16,41%	15.033	9,95%	7.424	4,92%	19.045	12,61%	151.019
10/2020	28.184	18,56%	25.358	16,70%	24.416	16,08%	15.485	10,20%	7.500	4,94%	18.816	12,39%	151.852
11/2020	27.832	18,51%	25.102	16,69%	24.110	16,03%	15.433	10,26%	7.477	4,97%	18.715	12,44%	150.385
12/2020	27.149	17,80%	28.415	18,63%	24.213	15,87%	14.427	9,46%	7.341	4,81%	16.931	11,10%	152.560
01/2021	26.855	17,72%	28.223	18,62%	23.956	15,80%	14.341	9,46%	7.288	4,81%	17.185	11,34%	151.576
02/2021	26.033	17,23%	27.982	18,52%	23.809	15,76%	15.707	10,39%	6.748	4,47%	17.331	11,47%	151.118
03/2021	24.744	16,55%	28.140	18,82%	23.849	15,95%	15.151	10,13%	7.011	4,69%	16.964	11,35%	149.524

Tablo 2'ye göre bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının sektörel analizi şu şekildedir;

- İmalat sanayiine ait takipteki alacak miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %37,54 oranında artmış, buna karşılık 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %14,55 oranında azalmıştır. Bununla birlikte imalat sanayii takipteki alacaklarının toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,68 oranında azalmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,56 oranında azalmıştır.
- İnşaat sektörüne ait takipteki alacak miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %73,05 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %13,56 oranında artmıştır. Bununla birlikte inşaat sektörü takipteki alacaklarının toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir

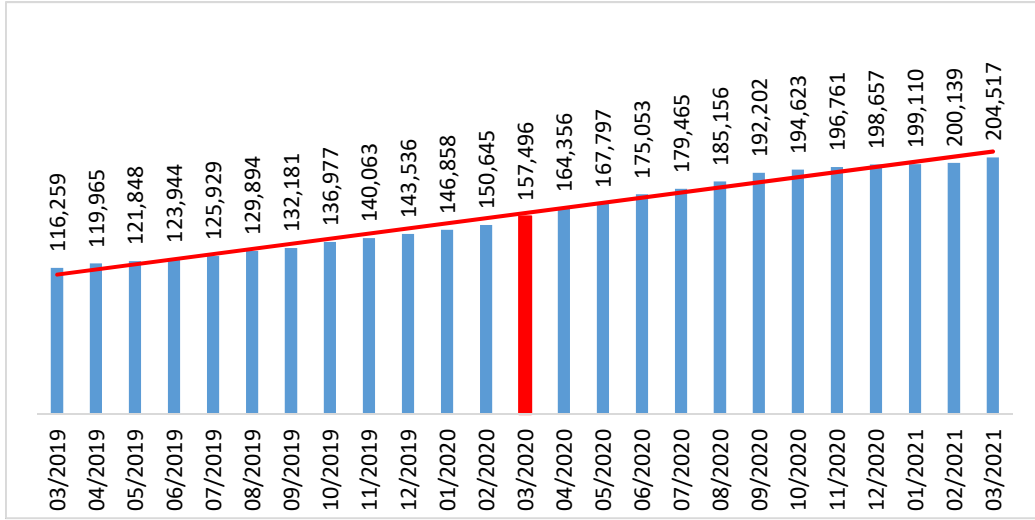
¹¹ <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (Erişim Tarihi: 07 Mayıs 2021). Veriler BDDK tarafından yayınlanan bankacılık sektörü aylık verilerinden elde edilmiştir.

önceki yılın aynı dönemine göre %2,89 oranında artmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,47 oranında artmıştır.

- Toptan ve perakende sektörüne ait takipteki alacak miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %27,62 oranında artmış, buna karşılık 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %3,52 oranında azalmıştır. Bununla birlikte toptan ve perakende sektörü takipteki alacaklarının toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,90 oranında azalmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,36 oranında azalmıştır.
- Enerji sektörüne ait takipteki alacak miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %106,56 oranında artmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %8,02 oranında artmıştır. Bununla birlikte enerji sektörü takipteki alacaklarının toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,88 oranında artmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,87 oranında artmıştır.
- Turizm sektörüne ait takipteki alacak miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %122,51 oranında artmış, buna karşılık 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %17,81 oranında azalmıştır. Bununla birlikte turizm sektörü takipteki alacaklarının toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,03 oranında artmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %0,94 oranında azalmıştır.
- Bireysel kredilerin takipteki alacak miktarı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %2,93 oranında artmış, buna karşılık 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %13,83 oranında azalmıştır. Bununla birlikte bireysel kredi takipteki alacaklarının toplam takipteki alacaklar içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %4,99 oranında azalmış, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %1,64 oranında azalmıştır.

3.3.6. Beklenen Zarar Karşılıkları

Beklenen zarar karşılıkları bankaların 12 ay beklenen zarar karşılığı (birinci aşama), kredi riskinde önemli artış (ikinci aşama) ve temerrüt – özel karşılık (üçüncü aşama) olmak üzere beklenen zararlara yönelik ayırmış oldukları karşılıkları ifade etmektedir.

Grafik 6. Bankacılık Sektörü Beklenen Zarar Karşılıkları (Milyon TL)

Grafik 6'ya göre; 2020 yılı Mart ayı verilerine göre bankacılık sektörünün beklenen zarar karşılıkları miktarının bir önceki yılın aynı dönemine göre %35,46 oranında, 2021 yılı Mart ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre %29,85 oranında artmıştır. Pandemi öncesi dönemde bankacılık sektöründeki beklenen zarar karşılıkları ortalaması 132.342 milyon TL seviyesinde iken, pandemi sürecinde beklenen zarar karşılıkları ortalaması 188.153 milyon TL seviyesine yükselmiştir.

3.3.7. T-Testi Analizi

Çalışmada yer alan veriler iki ilişkili gruba ait verilerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını sorgulamada kullanılan eşleştirilmiş t-testine tabi tutulmuştur. T-testi uygulanmadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadıklarının belirlenmesi amacıyla veriler normallik testine tabi tutulmuştur.

3.3.7.1. Normallik testi

Çalışmada yer alan değişkenlere ait verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıklarının belirlenmesi amacıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -3 ile +3 arasında olması durumunda verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir (Chemingui & lallouna, 2013).

Tablo 3. Değişkenlerin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Değişken	Dönem	Çarpıklık	Basıklık
Takipteki Alacaklar	Covid-19 Öncesi	0,065	-1,709
	Covid-19 Sonrası	0,077	0,568
Beklenen Zarar Karşılıkları	Covid-19 Öncesi	0,235	-1,223
	Covid-19 Sonrası	-0,675	-0,949
Toplam Krediler	Covid-19 Öncesi	1,344	1,4
	Covid-19 Sonrası	-0,663	-0,558
İnşaat Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	0,787	0,504
	Covid-19 Sonrası	0,292	-0,212
İmalat Sanayii Kredileri	Covid-19 Öncesi	1,347	1,735
	Covid-19 Sonrası	-0,388	-0,45
Toptan ve Perakende Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	1,257	0,433
	Covid-19 Sonrası	-0,414	0,925
Enerji Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	0,435	0,177
	Covid-19 Sonrası	0,307	-1,092
Turizm Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	0,9	0,378
	Covid-19 Sonrası	-0,505	-0,683
Bireysel Krediler	Covid-19 Öncesi	0,706	-0,967
	Covid-19 Sonrası	-1,135	-0,113
Takipteki İnşaat Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	0,564	-1,381
	Covid-19 Sonrası	0,707	-1,611
Takipteki İmalat Sanayii Kredileri	Covid-19 Öncesi	-0,069	-1,612
	Covid-19 Sonrası	-1,194	0,927
Takipteki Toptan ve Perakende Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	-0,219	-1,694
	Covid-19 Sonrası	-0,323	-1,626
Takipteki Enerji Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	-0,292	-1,931
	Covid-19 Sonrası	0,506	-1,403
Takipteki Turizm Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	0,826	-1,13
	Covid-19 Sonrası	0,419	-0,41
Takipteki Bireysel Krediler	Covid-19 Öncesi	-0,214	-1,31
	Covid-19 Sonrası	-0,671	-1,464

Tablo 3'te görüldüğü üzere çalışmada yer alan değişkenlere ait verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin tamamı normal dağılım olarak kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer almaktadır.

3.3.7.2. T-Testi analizi

Covid-19 pandemisinin Türkiye'de ilk görüldüğü 2020 yılı Mart ayı baz alınarak önceki ve sonraki 12 aylık süreçte Türk bankacılık sektörünün kredi ve takipteki alacaklarında meydana gelen farklılıkların anlamlı olup olmadıklarını test etmek amacıyla veriler eşleştirilmiş t-testine tabi tutulmuştur.

Tablo 4. Covid-19 Öncesi ve Sonrası Sürece Ait T-Testi Analizi

Değişken	Dönem	T-Testi		
		Ortalama	t	p
Takipteki Alacaklar	Covid-19 Öncesi	129.779	-4,19	0,002
	Covid-19 Süreci	151.029		
Beklenen Zarar Karşılıkları	Covid-19 Öncesi	132.342	-39,64	0
	Covid-19 Süreci	188.153		
Toplam Krediler	Covid-19 Öncesi	2.583.310	-17,4	0
	Covid-19 Süreci	3.477.805		
İnşaat Sektörüne Kullandırılan Krediler	Covid-19 Öncesi	241.048	-14,22	0
	Covid-19 Süreci	299.559		
İmalat Sanayiine Kullandırılan Krediler	Covid-19 Öncesi	545.628	-28,34	0
	Covid-19 Süreci	755.375		
Toptan ve Perakende Sek. Kullandırılan Krediler	Covid-19 Öncesi	332.798	-30,41	0
	Covid-19 Süreci	454.272		
Enerji Sektörüne Kullandırılan Krediler	Covid-19 Öncesi	206.568	-10,43	0
	Covid-19 Süreci	254.002		
Turizm Sektörüne Kullandırılan Krediler	Covid-19 Öncesi	92.082	-19,44	0
	Covid-19 Süreci	132.129		
Bireysel Krediler	Covid-19 Öncesi	564.542	-15,76	0
	Covid-19 Süreci	791.267		
Takipteki İnşaat Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	18.500	-10,56	0
	Covid-19 Süreci	25.988		
Takipteki İmalat Sanayii Kredileri	Covid-19 Öncesi	25.461	-1,86	0,091
	Covid-19 Süreci	27.781		
Takipteki Toptan ve Perakende Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	22.700	-2,31	0,042
	Covid-19 Süreci	24.414		
Takipteki Enerji Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	10.665	-5,49	0
	Covid-19 Süreci	14.800		
Takipteki Turizm Sektörü Kredileri	Covid-19 Öncesi	5.532	-2,95	0,013
	Covid-19 Süreci	7.600		
Takipteki Bireysel Krediler	Covid-19 Öncesi	19.938	4,49	0,001
	Covid-19 Süreci	18.358		

Eşleştirilmiş t-testi analizine göre p değerinin 0,05'ten küçük olması durumunda %95 güven aralığında incelenen değişkenin önceki ve sonraki değerleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu kabul edilmektedir. Tablo 4'e göre yapılan incelemeye göre; takipteki imalat sanayii kredilerinde pandemi süreci ve pandemi öncesi süreç arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, incelemeye tabi geri kalan tüm değişkenlerde pandemi süreci ve pandemi öncesi süreç arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 pandemisi sağlık ve finans sektörleri başta olmak üzere tüm sektörleri etkilemiştir. Pandeminin bankacılık sektöründeki nakdi krediler ve takipteki alacak miktarında meydana

getirdiği etkilerin ölçülmesi amacıyla pandemi sürecinde geçen 12 aylık veriler ile pandemi öncesi geçen 12 aylık veriler incelenmiştir.

Pandemi sürecinde bankacılık sektörünün takibe dönüşüm oranının pandemi öncesi döneme göre azaldığı gözlenmektedir. Söz konusu bu süreçte BDDK tarafından pandeminin ekonomik etkilerinin azaltılması amacıyla kredilerin takip hesaplarına aktarılma süresinin uzatılmasına yönelik karar alınmış, bankalar tarafından ödemesiz dönemler içeren krediler kullanılmış ve muaccel hale gelen kredi ödemeleri bankalar tarafından ertelenmiştir. Pandemi etkilerinin azaltılmasına yönelik yapılan bu uygulamalar sonucunda kredilerin takibe dönüşüm oranlarının pandemi öncesi döneme göre düşme eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Şuna dikkat edilmelidir ki; pandemi süreci ve haliyle tedbir önlemlerinin uygulaması halen devam etmektedir. Bu nedenle bankacılık sektöründeki takibe dönüşüm oranının gerçeği yansıtacak şekilde hesaplanması mümkün olamamaktadır. Pandemi öncesi döneme göre pandemi sürecinde bankalar tarafından daha yüksek seviyede beklenen zarar karşılığı ayrılması, bankacılık sektöründe takipteki alacakların artacağı yönünde beklenti oluştuğunu göstermektedir. Bu nedenle bankacılık sektörünün pandemi sonrası süreçte takipteki kredilerle ilgili alınacak aksiyonlar konusunda şimdiden hazırlıklı olmaları büyük önem arz etmektedir.

Pandemi sürecinde bankacılık sektörünün takipteki alacaklara yönelik ayırmış olduğu karşılıkların ve beklenen zarar karşılıklarının artış gösterdiği gözlenmektedir. Söz konusu bu süreçte beklenen zarar karşılıklarının %29,85 seviyesinde artış göstererek 204.517 milyon TL yükselmiştir. Bununla birlikte takipteki alacaklara yönelik ayrılan karşılıkların yıllık ortalamasının %73,65 olduğu gözlenmektedir. 2008 yılında yaşanan küresel finans krizinden sonraki bir yıllık süreçte Türk bankacılık sektörünün takipteki alacaklara yönelik ayırmış olduğu karşılıkların yıllık ortalamasının %79,38 düzeyinde olduğu, bununla birlikte pandemi sonrası sürecin ekonomik açıdan nasıl olacağı konusundaki yüksek belirsizlik düzeyi bankacılık sektörü tarafından ayrılan karşılık miktarının önemini de arttırmaktadır.

Bankacılık sektörü tarafından kullanılan toplam nakdi kredi miktarının pandemi sürecinde %30,40 oranında yükseldiği, buna karşılık toplanan mevduatların krediye dönüşüm oranında azalma olduğu görülmektedir. Gerek firmaların gerekse hane halkının finansman ihtiyaçlarının karşılanarak pandeminin ekonomik etkilerinin azaltılmasının amaçlandığı bu süreçte toplanan mevduatların krediye dönüşüm oranlarında yaşanan azalma bankacılık sektörünün söz konusu süreçte kredi verme iştahının azaldığını göstermektedir.

Pandemi öncesi bir yıllık süreçte bankacılık sektörü tarafından imalat sanayii, inşaat, toptan ve perakende, enerji ve turizm sektörlerine ve bireysel müşterilere 336.579 milyon TL nakdi kredi kullanılmıştır. Söz konusu bu kredilerin %30,48'i imalat sanayiine, %7,67'si inşaat sektörüne, %13,44'ü toptan ve perakende sektörüne, %7,16'sı enerji sektörüne, %6,05'i turizm sektörüne ve %35,20'si bireysel müşterilere kullanılan kredilerden oluşmaktadır. Pandeminin devam ettiği 12 aylık süreçte ise aynı sektörler toplam 656.924 milyon TL nakdi kredi kullanılmıştır. Pandemi sürecinde kullanılan bu kredilerin ise %25,37'si imalat sanayiine, %10,45'i inşaat sektörüne, %17,23'ü toptan ve perakende sektörüne, %7,96'sı enerji sektörüne, %5,58'i turizm sektörüne ve %33,40'ı bireysel müşterilere yönelik kullanılan kredilerden oluşmaktadır.

Kullanılan kredilere yönelik yapılan sektörel analizde, pandemi sürecinde bir önceki yıla göre toptan ve perakende sektörüne kullanılan kredilerde %3,79 ve inşaat sektörüne kullanılan kredilerde %2,78 oranında artış olduğu buna karşılık imalat sanayiine kullanılan kredilerde ise %5,11 oranında azalış olduğu göze çarpmaktadır. Pandemi sürecinde kullanılan toplam kredi miktarından imalat sanayiine önceki döneme göre daha düşük oranda kredi kullanıldığı, bununla birlikte kullanılan kredilerin %33,40'lık gibi büyük bir bölümünün bireysel kredi olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu analizden hareketle bankacılık sektöründe pandemi sürecinde kullanılan kredilerin arzı arttırmaya yönelik değil de talebi arttırmaya yönelik olarak kullanıldığı gözlenmektedir. Talebi arttırmaya yönelik olarak kullanılan kredilerin talep enflasyonuna neden olabileceği gerçeğinin de politika yapıcılar tarafından dikkate alınması gerekmektedir.

Bankacılık sektörünün takipteki alacaklarının pandemi sürecinde 2.002 milyon TL tutarında azalarak 149,524 milyon TL seviyesine düştüğü, ancak yakın izlemedeki kredilerin 100 milyar TL yükselerek 420 milyar TL seviyesine ulaştığı gözlenmektedir. Hem yakın izlemedeki krediler hem de tahsili gecikmiş alacaklar birlikte değerlendirildiğinde pandemi sürecinde bankacılık sektörünün toplam sorunlu kredi miktarının yaklaşık 570 milyar TL seviyesine ulaştığı gözlenmektedir. Söz konusu süreçte takipteki alacak miktarının imalat sanayiinde %14,55, turizm sektöründe %17,82, toptan ve perakende sektöründe %3,52 ve bireysel kredilerde %13,83 oranında azaldığı görülmektedir. Buna karşılık inşaat sektöründe %13,57 ve enerji sektöründe %8,02 oranında arttığı göze çarpmaktadır.

Pandemi sürecinde inşaat sektörüne ait takipteki alacak miktarı artmasına rağmen pandemi öncesi döneme göre kullanılan kredilerde büyük oranda artış gözlenmektedir. Buna karşılık

pandemi sürecinde imalat sanayiine ait takipteki alacak miktarı düşmesine rağmen kullanılan nakdi kredilerde pandemi öncesi döneme göre büyük oranda azalma olduğu göze çarpmaktadır. Pandemi sonrası süreçte bankacılık sektöründeki takipteki alacak miktarının artışı yönündeki beklenti de göz önünde bulundurularak, banka kaynaklarının arzı arttırıcı ve risk düzeyi daha düşük sektörlerle yönlendirilmesi pandemi sonrası süreçte ekonominin normale dönme hızında etkin bir oynayacaktır.

Covid-19 pandemisi daha önceki ekonomik krizlerden farklı olarak küresel anlamda tüm dünyayı ve tüm sektörleri etkilemiştir. Pandeminin yayılmasını engellemek üzere ülkeler tarafından alınan kapanma kararları ekonomilerde arz ve talep şoklarına neden olmuştur. Halen devam eden bu süreç işletmelerin sermayelerinin tükenmesine, nakit akışlarının daha önce hiç görülmemiş bir şekilde bozulmasına ve gelirlerinde azalmalara neden olmuştur. Nakit ve nakit benzeri varlıkları olan firmalar pandemik şoka bir süre dayanmıştır ancak salgının halen devam etmesi ve gelecekle ilgili belirsizlikler firmaları her geçen gün biraz daha zorlamaktadır. Uygulanan sokağa çıkma yasakları mal ve hizmetlere olan talebi de azaltmaktadır. Bu nedenle işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri yalnızca gelir sağlama kabiliyetlerine değil aynı zamanda finansmana ulaşabilme kabiliyetlerine de bağlı hale gelmiştir.

Pandeminin etkilerinin azaltılması adına alınan kararlar ve uygulanan politikalar bankacılık sektöründeki kredi hacminin genişlemesine neden olmuştur. Buna karşılık kredilerin takip hesaplarına aktarılma süresinin uzatılması, kredilerin takibe dönüşüm oranlarının düşük görünmelerine yol açmaktadır. Pandeminin neden olduğu ekonomik durgunluk ve kredi genişlemesinin sonucunda pandemi sonrası süreçte bankaların sorunlu kredi miktarlarının daha da yükseleceği ve banka bilançolarının zayıflayacağı beklenmektedir. Bu nedenle pandemi sonrası sorunlu kredilere yönelik etkili politikaların şimdiden oluşturularak tedbir alınması hem bankacılık sektörü açısından hem de mali politika açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmada yapılan analizler sonucunda bariz bir şekilde imalat sanayiine kullanılan kredi miktarlarında azalma olduğu buna karşılık pandemi sürecinde pandemi öncesi sürece göre imalat sanayiine ait takipteki alacak miktarında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmektedir. Hem döviz kurlarının yüksekliğinin neden olduğu maliyet enflasyonu hem de pandemi sürecinde bireysel müşterilere kullanılan kredilerin neden olduğu talep enflasyonu enflasyonla mücadeleyi imkânsız hale getirmektedir. Öyle ki 2021 yılı Mart ayı enflasyon oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre %16,19 oranında artış göstermiştir. Bankacılık sektörü tarafından kullanılan bireysel kredilerin toplam krediler içerisindeki payının zaman içerisinde makul seviyelere getirilerek talep enflasyonunun önüne geçilmesi ve imalat sanayiine

verilen destek ve kredilerin payının arttırılarak arzın arttırılması sağlanması enflasyonun kontrol altına alınması noktasında önem arz etmektedir.

Pandemi sürecinde gerek hane halkının gerekse işletmelerin finansman ihtiyacının karşılanmasında kamu bankaları öncülük yapmış ve ihtiyaç sahiplerine düşük faiz oranları ile finansman sağlanmıştır. Hem pandeminin etkilerinin azaltılması amacıyla uygulanan bu politika, hem de düşük faizlerle kullanılan kredilerin ardından yüksek faizle toplanan mevduatlar nedeniyle kamu bankalarının kârlarında bir önceki yılın aynı dönemine göre ciddi düzeylerde azalmalar meydana gelmiştir. Pandemi sürecinde kamu bankaları tarafından kullanılan toplam nakdi kredilerin sektör içerisindeki payı %38,77 seviyesine yükselmiştir. Kamu bankalarının pandemi sürecindeki faaliyetlerinden kaynaklanan zararları da göz önünde bulundurularak bilançolarının kırılgan bir yapıya gelmesinin önlenmesi ve risklerini yönetecek uzman kadroların oluşturulması bankacılık sektörüne olan güvenin sarsılmasını engelleyecektir.

Pandemi sürecinde özellikle kredilerin yeniden yapılandırılması ve kredilerin takip hesaplarına aktarılma sürelerinin uzatılması gibi uygulamaların bir anda sona ermesi, hem banka bilançolarını olumsuz yönde etkileyecek hem de reel sektörde faaliyet gösteren firmaların bir anda iflas etmelerine yol açabilecektir. Bu nedenle pandemi sürecinde uygulanan tedbirlerin normalleşme sürecinde bir anda değil de zamana yayılarak kaldırılması önem arz etmektedir. Bu şekilde hem işletmeler zaman içerisinde belli bir nakit akışı seviyesine gelerek ödemelerini yapabilir hale gelme imkânı elde edebilir hem de bankalar alacaklarını daha rahat bir şekilde tahsil edebilme imkânı elde edebilirler.

Pandemi sürecinde uygulanan kapanma kararları işletmeleri iş yapamaz hale getirerek nakit akışlarını da durma noktasına getirmiştir. Bu nedenle içinde bulunulan dönemde bankalar yoğun bir şekilde yeni kredi taleplerine ve kredi yapılandırma taleplerine maruz kalmaktadırlar. İşletmelerin bozulan nakit akışları ve pandeminin ne kadar süre daha devam edeceği yönündeki belirsizlik göz önünde bulundurulduğunda, yüzdürülen kredilerin pandemi sonrası süreçte bankacılık sektörünün en büyük sorunlarından biri haline gelmesi muhtemeldir. Pandemi birçok sektörün iş yapış şekillerini kökten değiştirmiş, müşterilerin alışveriş alışkanlıklarını değiştirmiş ve bazı sektörlerde olan talebi azaltmıştır. Bu nedenle bankalar tarafından özellikle yeniden yapılandırma talepleri değerlendirilirken pandeminin beraberinde getirdiği sektörel yeniliklerin de göz önünde bulundurulması, firmaların iş yapabilme kapasitelerinin iyi bir şekilde değerlendirilmesi, iş yapabilme ve gelir yaratma kapasitesine sahip olmayan

işletmelerin tasfiye edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bankaların özellikle yeniden yapılandırılacak kredi taleplerini değerlendirecek alanında uzman personellere görev vermesi kredi kayıplarının azaltılması açısından büyük bir öneme sahiptir.

Tahsili gecikmiş alacakların pandemi sonrası süreçte artması bankacılık sektörü tarafından da beklenen bir durum haline gelmiştir. Tahsili gecikmiş alacakların artışı banka bilançolarını olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle banka bilançolarında yer alan tahsili mümkün olmayan alacakların varlık yönetim şirketlerine devredilerek bilançolardan temizlenmesi gerekmektedir. Şu anda Türkiye’de faaliyette bulunan on sekiz varlık yönetim şirketi bulunmaktadır. Bilanço temizleme işlemlerinin daha optimum fiyatlarla yapılabilmesi için varlık yönetim şirketlerinin sayısının artırılması teşvik edilmeli ve yabancı varlık yönetim şirketlerinin de yurtiçinde faaliyet göstermesi konusunda çalışmalar yapılarak finansal sektörün etkinliği artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aiyar, S., Bergthaler, W., Garrido, J. M., Ilyina, A., Jobst, A., Kang, K., . . . Moretti, M. (2015). *A strategy for resolving Europe’s problem loans*. International Money Fund. IMF Staff Discussion Note SDN/15/19.
- Akdoğan, N., & Işık, A. (2021). Covid-19’un Türk bankacılık sektöründeki mevduat bankalarına etkileri. *Muhasebe ve denetim bakış*, (63), 111-138.
- Andersen, A. L., Hansen, E. T., Johannesen, N., & Sheridan, A. (2020). *Consumer responses to the covid-19 crisis: evidence from bank account transaction data*. Center for Economic Behavior & Inequality. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3609814>
- Arabacı, H., & Yücel, D. (2020). Pandeminin Türkiye ekonomisine etkileri ve Türkiye merkez bankası tarafından finansal istikrarı sağlamak amacıyla alınan önlemler. *Sosyal bilimler araştırma dergisi*, 9(2), 91-98.
- Ari, A., Chen, S., & Ratnovski, L. (2020). *Covid-19 and non-performing loans: lessons from past crises*. European Central Bank. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3632272>
- Ari, A., Chen, S., & Ratnovski, L. (2021). The Dynamics of non-performing loans during banking crises: a new database with post-covid-19 implications. *Journal of banking and finance*, (106140), 1-50. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2021.106140>
- Baker, S. R., Farrokhnia, R. A., Meyer, S., Pagel, M., & Yannelis, C. (2020). How does household spending respond to an epidemic? Consumption during the 2020 covid-19 pandemic. *The review of asset pricing studies*, 10(4), 834-862. <https://doi.org/10.1093/rapstu/raaa009>
- Baqae, D., & Farhi, E. (2020). *Nonlinear production networks with an application to the covid-19 crisis*. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27281>

- Baret, S., Celner, A., O'Reilly, M., & Shilling, M. (2020). *Covid-19 potential implications for the banking and capital markets sector*. Deloitte Center for Financial Services
- Barua, B., & Barua, S. (2020). Covid-19 implications for banks: The case of an emerging economy with a weak financial system. *SSRN electronic journal*, 1-52. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3646961>
- Barua, S. (2020). Understanding coronanomics: The economic implications of the coronavirus (Covid-19) pandemic. *SSRN electronic journal*, 1-44. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3566477>
- BDDK. (2021). *Bankacılık düzenleme ve denetleme kurumu*. <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik>. (20.05.2021)
- Beck, T. (2020). Finance in the times of coronavirus. R. Baldwin, & B. W. Mauro (Eds.), *Economics in the time of covid-19* (ss. 73-77). CEPR Press.
- Beybur, M., & Çetinkaya, M. (2020). Covid-19 pandemisinin Türkiye'de dijital bankacılık ürün ve hizmetlerinin kullanımı üzerindeki etkisi. *Uluslararası batı karadeniz sosyal ve beşeri bilimler dergisi*, 4(2), 148-163. <https://doi.org/10.46452/baksoder.829078>
- BKM. (2021). *Bankalararası kart merkezi*. <https://bkm.com.tr/secilen-aya-ait-istatistikler/>
- Borri, N., & Giorgio, G. (2021). Systemic risk and the covid challenge in the European banking sector. *Journal of banking and finance*, (106073), 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2021.106073>
- Bulut, Ü. (2021). The Response of Monetary Policy to the Covid-19 Pandemic in Turkey. The Path of a Credit-based Economic Recovery. *Theoretical and Applied Economics*, 28(1), 231-238.
- Chemingui, H., & lallouna, H. B. (2013). Resistance, motivations, trust and intention to use mobile financial services. *International journal of bank marketing*, 31(7), 574-592. <https://doi.org/10.1108/IJBM-12-2012-0124>
- De Vito, A., & Gomez, J.-P. (2020). *Covid-19: preventing a corporate cash crunch among listed firms*. VOXEU CEPR
- Delatte, A. L., & Guillaume, A. (2020). Covid 19: A new challenge for the Emu. *CEPR discussion paper no. dp14848*, 1-27.
- Deloitte. (2020). *Küresel covid-19 salgınının türkiye'de farklı kategorilere etkileri*. Deloitte.
- Demary, M. (2021). *Will covid-19 cause insolvencies, zombification or debt deleveraging?* institut der deutschen wirtschaft, No. 3/2021. Econstor Leibniz Information Centre.
- Didier, T., Huneus, F., Larrain, M., & Schmukler, S. L. (2021). Financing firms in hibernation during the covid-19 pandemic. *Journal of financial stability*, (53), 1-14.

- Eckert, F., Mikosch, H., & Stotz, M. (2020). *The Corona crisis and corporate bankruptcies: evidence from Switzerland*. VOXEU CEPR
- Garicano, L. (2020). The COVID-19 Bazooka for jobs in Europe. R. Baldwin, & B. W. Mauro içinde, *Mitigating the COVID Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever It Takes* (s. 129-139). London: CEPR Press.
- Goodhart, C. A., Tsomocos, D. P., & Wang, X. (2021). Support for small businesses amid covid-19. *Tinbergen institute discussion paper*, 1-41.
- Gourinchas, P. O., Kalemli Özcan, Ş., Penciakova, V., & Sander, N. (2021). *Covid-19 and sme failures*. Working paper no. 27877. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27877>
- Gourinchas, P. O., Kalemli-Özcan, Ş., Penciakova, V., & Sander, N. (2021). *Covid-19 and SMEs: a 2021 "time bomb"?* Working paper 28418. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w28418>
- Güngen, A. R. (2021). *Borçlandırma siyaseti: Türkiye'de finansal içerilme*. İletişim Yayıncılık A.Ş.
- Hassler, J., Krusell, P., Ravn, M., & Storesletten, K. (2020). *Economic policy under the pandemic: a european perspective*. VOXEU CEPR
- Haynes, J., Hope, P., & Talbot, H. (2021). *Non-performing loans-new risks and policies? npl resolution after covid-19: main differences to previous crises*. European Parliament. <https://doi.org/10.2861/808118>
- Horvath, A., Kay, B., & Wix, C. (2021). The covid-19 shock and consumer credit: evidence from credit card data. *Finance and Economics Discussion Series*, working paper no. 2021-008, 1-55. <https://doi.org/10.17016/FEDS.2021.008>
- Ilzetzki, E. (2020). *Covid-19: the economic policy response*. VOXEU CEPR
- IMF. (2020). *World economic outlook the great lockdown*. International Monetary Fund.
- Kartal, M. T. (2020). Türk bankacılık sektöründe kovid-19 döneminde alınan tedbirler bağlamında aktif rasyosu düzenlemesinin muhtemel etkileri: mevduat bankaları üzerine bir inceleme. *Bankacılık ve sermaye piyasası araştırmaları dergisi*, 4(10), 1-18.
- Kasinger, J., Krahen, J. P., Ongena, S., Pelizzon, L., Schmeling, M., & Wahrenburg, M. (2021). *Non-performing loans - new risks and policies? npl resolution after covid-19: main differences to previous crises*. Leibniz Information Centre for Economics.
- Lagoarde-Segot, T., & Leoni, P. L. (2013). Pandemics of the poor and banking stability. *Journal of banking and finance*, 37(11), 4574-4583.
- Li, L., Strahan, P. E., & Zhang, S. (2020). Banks as lenders of first resort: evidence from the covid-19 crisis. *The review of corporate finance studies*, 9(3), 472-500. <https://doi.org/10.1093/rcfs/cfaa009>
- Loayza, N. V., & Pennings, S. (2020). Macroeconomic policy in the time of covid-19: a primer for developing countries. *Research & policy briefs*, (28), 1-9.

- Orhangazi, Ö. (2019). Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları, finansal kırılmalıklar ve kriz dinamikleri. *Mülkiye dergisi*, 43(1), 111-137.
- Park, C. Y., Villafuerte, J., Abiad, A., Narayanan, B., Banzon, E., Samson, J., . . . Tayag, M. C. (2020). *An updated assessment of the economic impact of covid-19*. Asian Development Bank. <http://dx.doi.org/10.22617/BRF200144-2>
- Rizwan, M. S., Ahmad, G., & Ashraf, D. (2020). Systemic risk: the impact of covid-19. *finance research letters*, 36(101682), 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101682>
- Schillig, M. (2021). Banking and finance after covid-19. *King's law journal*, 32(1), 49-59. <https://doi.org/10.1080/09615768.2021.1886659>
- Song, Q., Du, J., & Wu, Y. (2021). Bank loans for small businesses in times of covid-19: evidence from China. *Emerging markets finance and trade*, 57(6), 1652-1661. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2021.1900820>
- Sönmüş, A., & Aydın, K. (2020). Türkiye'de ve g-20 ülkelerinde covid-19 sürecinde devletlerin politikaları. *Al farabi uluslararası sosyal bilimler dergisi*, 6(1), 90-95. <https://doi.org/10.46291/Al-Farabi.060107>
- Tarmur, S., Karamanoğlu, K., & Cığızoğlu, O. (2021). *Turkish NPL purchasing market*. PwC Türkiye.
- TCMB. (2021). *Finansal istikrar raporu mayıs 2021*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Vidovic, L., & Tamminaina, P. (2020). *The outlook for corporate credit risk; covid-19 pandemic and macroeconomic*. S&P Global Market Intelligence
- Yetim, S. (2005). *Avrupa birliğine tam üyelik sürecinde Türk bankacılık sektörü*. BDDK.
- Yoo, J. H. (2020). The fight against the 2019-ncov outbreak: an arduous march has just begun. *Journal of Korean medical science*, 35(4), 1-3. <https://doi.org/10.3346/jkms.2020.35.e56>